

Veel ritueel en weinig woorden bij katholieke begrafenis

Kees Fens wilde een Latijnse liturgie, zonder toespraken en geknutsel in de kerk. Als dat toch zou gebeuren, had Kees aangekondigd, zou hij uit zijn kist komen om dat te stoppen. Hij kreeg zijn zin. Er was tijdens de mis alleen een liefdevol In Memoriam van zijn zoon Stijn.

De Krijtberg aan het Singel was bomvol vrijdag. Er waren vijf touringcars beschikbaar om de bezoekers van de kerk naar het kerkhof te brengen, de Nieuwe Ooster begraafplaats. Harry Mulisch was er, evenals Remco Campert en een aantal andere literaire vrienden. Voormalig studentenpastor Pater van Kilsdonk liet zich in een rolstoel vervoeren.

Volgens Kees Fens ging het bij de begrafenis vooral om God, het licht en

de rituelen. Vandaar de nadruk op een plechtige requiemmis – geen toespraken, behalve die van zijn zoon, en gebed bij het graf.

Stijn Fens dacht dat zijn vader heel vereerd zou zijn geweest met alle aandacht in *de Volkskrant* van maandag en in *Cicero* op vrijdag. Drieënvijftig jaar heeft Kees gewerkt met deadlines en altijd nog wilde hij weten of het wel goed was wat hij had geschreven. 'Hij was een publieksspeler, dol op applaus'.

Stijn memoreerde hoe het leven van zijn vader, na de vroege dood van diens vader, in grote armoede verliep. Hij heeft dat later goedgemaakt met zijn voorliefde voor goed en duur eten, mooie kleren het liefst op maat gemaakt.

Zie verder pagina 2

Foto Wim Ruigrok

Kees Fens wilde altijd álles weten

Fens was jarenlang in velerlei opzicht gezichtsbepalend voor de Volkskrant. Als literatuurcriticus, columnist en essayist. Alom geëerd, tot en met het Koninklijk Huis. Hij overleed zaterdagavond 14 juni, op 78-jarige leeftijd, aan een longziekte in het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis in Amsterdam. Een persoonlijke terugblik op een jarenlang samenwerken. Met diep respect, vanuit de catacomben van de krant.

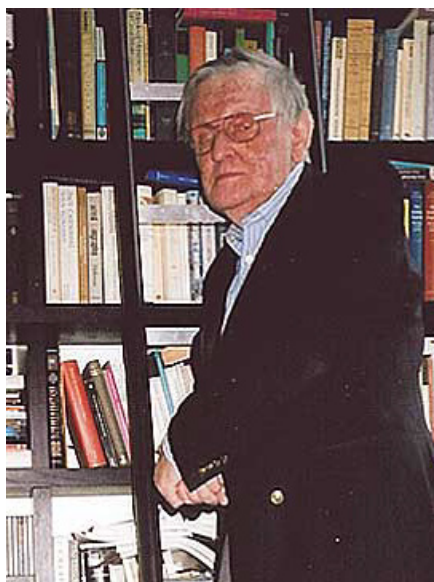
KEES Fens was geen man van moeilijke dingen. Dat klinkt gek als je het hebt over iemand die de diepste krochten van het monnikenleven heeft bezocht en ook nog eens de hele wereldliteratuur onder de loep heeft genomen, maar het is wel waar. Hij kon genieten van de kleinste dingen: een das, een schoen, een voetbalschoen, een cricketbal, een mooie vioolnoot en ook nog eens een fijnzinnig schilderij.

Kees is vier decennia een van de meest gezichtsbepalende medewerkers van de Volkskrant geweest. Hij bestuurdte als pater familias de literatuurkritiek, hij gaf als columnist humor aan de sportverslaggeving, hij gaf als kunstkritisch columnist blijk van een zelfreinigende ironie, hij kon mensen portretteren zoals niemand anders, en bovenal: hij kon zichzelf relativeren.

Ik heb Kees leren kennen aan het eind

van de jaren zestig. Ik had klassieke talen gestudeerd en ik kwam in gesprek met Kees. Toen zei Kees opeens: 'Ik had zo graag klassieke talen willen studeren.' Maar waarom niet gedaan dan, Kees? 'Tja, de tijden, weet je wel.' Hij werd hoogleraar Nederlands in Nijmegen. Eind goed, al goed. Zijn visitekaartje had hij inmiddels allang afgegeven.

In mijn periode *Folio/Cicero* (1988-2000) heb ik hem pas goed leren kennen. Hij was als vaste medewerker niet altijd even gemakkelijk, maar wel

altijd heel erg betrokken. Je kon met hem over alles praten. Hij wist waar hij het voor deed: voor zijn publiek. En dat was een heel gevarieerd publiek. Niet alleen letterkundig geschoold, maar ook religieus, onderwijskundig en sportief.

Een lichte, aandoenlijke vorm van ijdelheid was hem niet vreemd. Dat had hij, denk ik, van zijn geliefde Engelsen. *Good looking, tonque in cheek, every inch a gentleman.* Hij belde regelmatig op met de vraag of het stuk goed was aangekomen. Hij bedoelde te vragen: 'Vond je het stuk goed?' Dan zei je natuurlijk: 'Prima, Kees, ik heb er wel wat aan gesleuteld. Verder *no problem.*'

'Ja, met Kees'

Dat bellen, daar had hij iets mee. Bert Wagendorp, Wim de Jong en Max Pam hebben daar ook iets over gezegd in hun columns. Het begon altijd met: 'Ja, met Kees', en dan volgde zijn loftuiting. Je werd er stil van. Hoe je het ook wendt of keert, het is altijd leuk te horen dat iemand je werk waardeert. Dat bellen typeerde zijn betrokkenheid bij de mensen op de krant. En dan ging het niet alleen over dat prima, maar ook over de onderlinge discussie.

Een van zijn meest bijzondere talenten

Zie verder pagina 2

Vervolg van pagina 1 In Memoriam

was zijn redenaarskunst. Zijn mooiste toespraak vind ik nog altijd zijn verhaal over Jan Blokker in de Van Kinsbergenstraat in Amsterdam-West. Dat gebeurde bij de 65ste verjaardag van Jan. Dat verhaal ging over de geboorteplaats van Jan, in de Van Kinsbergenstraat, maar eigenlijk over Kees zelf, geboren in de Chasséstraat, vlakbij. Wie Chassé was, wil niemand meer weten (om nog maar te zwijgen van Van Kinsbergen), maar Kees was in de buurt geweest.

Hij sprak: 'Doorleren, dat was de hbs of het gymnasium. Doorleren was veel te weten komen, veel boeken lezen, kennis verwerven en dan niet half, maar precies genoeg. We wisten het toen niet, maar dat 'doorleren' werd een levensopdracht.' En, ter relativering: 'Het zal u niet verbazen dat de buurt rond de Van Kinsbergenstraat (...) geen grote geleerden heeft voortgebracht. Die komen uit de buurten waar het woord 'doorleren' in huis niet werd genoemd en waar men dus alles al wist.'

Dictee

Kees wist veel, maar hij wilde álles weten. Daarin toonde hij zich de Volkskrant-man pur sang. Niet genoeg nemen met zomaar iets, maar de laatste tegel lichten. Neem het *Groot Dictee*. Kees was in 1999 de eerste schrijver van - wat toen nog heette - het Nationaal Dictee.

Het verhaal ging over Artis, en Kees legde de loper uit met zijn 'przewalskipaard'.

Twee priesters doen de gebeden bij de begrafenis van Kees Fens. In de rolstoel achter zit Kees' vrouw Uta. In de rolstoel rechts is nog juist pater Van Kilsdonk te onderscheiden. In het midden tussen de kinderen Stijn Fens die in de kerk het woord deed. Foto Jacques de Jong

Meteen legendarisch geworden, opgenomen in alle woordenboeken.

Kees woonde de laatste jaren in een paleisje aan de Keizersgracht in Amsterdam. Geweldig uitzicht, prachtige boekenkasten, een handige trap om de bovenste planken te bereiken. Maar hij is altijd een heel gewone jongen gebleven, uit Amsterdam-West. Geen kapsones, doe maar gewoon.

'Iedereen heeft wel een familielid dat grensrechter is bij voetballen', schreef hij in een sportcolumn. 'Maar wie kan de naam van twee grensrechters noemen?'

Zijn laatste essay was dit jaar bij het boekenweekgeschenk: Op weg naar het schavot. Hij wist het, hij was erop voorbereid. 'Er zit vrij veel dood in het boekje', schreef hij in zijn voorwoord voor het essay. 'In de zwakte daartegenover vertonen humor en humorist hun grootste kracht. Dicht bij het einde begint men de lach te kennen.'

Wij hebben hem nog proberen te bewegen tot een laatste interview met ons. Dat is er helaas niet van gekomen.

Han van Gessel

Vervolg van pagina 1 Kees Fens begraven

Stijn herinnerde een liefdevolle en aandachtige vader, die in tijd van nood bereid was voor zijn zoon een opstel te schrijven, dat met slechts een 6,5 werd gewaardeerd. Woedend was Kees. Hij was ook de man die zijn gezin meenam op reis naar steden als Parijs, Londen en vooral Rome.

Kees werkte altijd. Hij kwam alleen naar beneden om te eten of een kop koffie te halen. Stijn herinnerde zich het gebonk dat de kinderen door het plafond heen hoorden als Kees zijn stukken schreef op de schrijfmachine in zijn werkkamer. Maar hij was ook een familieman. Bij de

uitreiking van de P.C. Hooftprijs zei hij dat hij liever een kleinzoon had gekregen. Hij kreeg er uiteindelijk drie, en een kleindochter. Voor de jongens, allemaal voetballertjes, kocht hij eindeloos voetbalschoenen. Volgens Stijn ligt er nog een astronomisch bedrag klaar voor voetbalschoenen voor de komende vijftig jaar.

Vijf jaar geleden kreeg Kees een hartinfarct. Hij stopte met roken en moest gezond gaan eten. In het dieet zat vanaf toen kwark - Kees had er nog nooit van gehoord - en appel, een fruitsoort die hij zich nog herinnerde van vlak na de Tweede Wereldoorlog.

In 2006 werd bij hem longkanker

geconstateerd. Toen hij een paar weken geleden in het OLVG werd opgenomen, zei hij dat niks het meer deed, "alleen mijn kop."

Kees Fens is altijd bang geweest dat hij zou stikken als gevolg van zijn ziekte. Vorige week zaterdag had Kees nog met de krant gebeld, om het stuk over Petrarca te laten ophalen. Die nacht overleed hij, in zijn slaap aan een hartstilstand.

Volksknar stopt tot eind augustus

De Volksknar trekt zich even terug de komende twee maanden. Eind augustus denken we weer te starten. Hoewel, tussentijds kunnen we altijd nog eens per keer uitkomen, dat wil zeggen als een gelegenheid zich voordoet. Vervolgens rukken we op naar nummer 100, wie had dat ooit gedacht.

Bas van Kleef uitgewerkt

Bas van Kleef gaat 15 augustus met 'een soort' prepensioen' – en treedt derhalve toe tot het Genootschap van Ouwe Knarren. De laatste tijd was hij ingedeeld bij Economie.

In aantocht zijn mogelijk ook Paul Annema, Ab Schreinders, Ronald ten Brink en Willem Beusekamp. Voor zover wij hebben begrepen, zijn met hen gesprekken gaande over afvloeiing in het kader van een 58-plusregeling.

Overstelt met goede wensen

Tijdens de Knarrenborrel van donderdag 19 juni is Ad Overeem nog even in het zonnetje gezet: 95 jaar geworden. Twee dagen tevoren was hij 'overstroomd met verjaardagskaarten', meldde hij. 'Het buffet staat er vol mee, het zijn er meer dan dertig.' Hij was er blij mee, zoals blijkt uit onderstaande (handgeschreven) brief die we van hem kregen.

'De hoofdredacteur en meer dan dertig collega's uit het Knarren-bestand van de krant hebben me op en rond 17 juni echt overstelt met goede wensen.

Aanleiding: ik was jarig en werd 95. Bij mij zelf zou het niet zijn opgekomen zoveel aandacht te schenken aan alwéér een mijlpaaltje. Maar de Volkskrant-club denkt daar anders over. Tot mijn grote vreugde natuurlijk.

Een paar dagen voor de jubeldag kwamen de eerste felicitaties binnen. Van Jan Bank en de Van Schoonderwalts. Ik was verrast dat ze blijkbaar aan me gedacht hadden, maar begreep niet dat er nog meer op til was. Dat kwam in de volgende dagen. Bij tientallen. Een tip van Suzanne Baart een signaal van Jacques de Jong waren genoeg geweest om het ouderenapparaat op gang te brengen.

Mijn dank daarvoor aan iedereen. De verrassing was groot, mijn erkentelijkheid nog groter. Namen noem ik natuurlijk niet. Maar ik mag toch laten weten dat Jet Bruinsma

Ad Overeem - twee dagen tevoren 95 geworden - tijdens de knarrenborrel van 19 juni tussen Maria Hendriks en Suzanne Baart in. Foto's Jacques de Jong

de hoofdprijs verdient met een foto van het terras van Het Kalfje zo rond mijn geboortedag in 1913. Later, in mijn Wibautstraatjaren heb ik daar honderden fietskilometers versleten. En ereprijzen komen toe aan Wim Ruigrok met de Amstel vanuit de Zuiderkerk gezien, Wim en Riet de Valk met 'een pand' in Zoetermeer, dat in hun nieuwe omgeving een invasie van beton heeft weerstaan en José en Frans van Schoonderwalt met een aquarel *Zicht op Culemborg vanaf de spoordijk*, mij zeer bekend. Nogmaals, namen noem ik niet. Ik ben iedereen alleen maar erg dankbaar.'

Ad Overeem

Nieuw op de Knarrenborrel: Marjan Hoenson, voorheen Morselt geheten. Zat van 1967 tot 1969 op de sociaal-economische redactie.

John Volkers helpt Bert Wagendorp overeind na een ogenschijnlijke valpartij tijdens de Hel van Waarland, afgelopen zaterdag. Een aantal collega's staat erbij te grijnzen. Het incident gebeurde op verzoek van de fotograaf. Wagendorp was onder zijn fiets gaan liggen. Rolf Bos staat op de achtergrond zijn band te verwisselen. Links John Schoorl. Foto Jacques de Jong

Hel van Waarland

Zesentwintig deelnemers (het dubbele aantal van vorig jaar) hebben zaterdag 21 juni de Hel van Waarland volbracht. Meer dan 120 kilometer op de fiets door de Kop van Noordholland. Onder de fietsers twee vrouwen, Hanneke de Klerck en Nanda Troost, alsmede twee ouweknarren, Jan van Capel en Jacques de Jong.

De start was bij het pas verbouwde huis van John Volkers in Waarland. Vandaar af ging het los. Honderdachtentwintig komma zeven kilometer met een gemiddelde snelheid van 28,3 kilometer per uur. Hetgeen betekende dat de echte hardrijders langs de dijk van Den Oever naar Medemblik snelheden van boven 45 kilometer per uur bereikten. Tot grote ergernis van Nanda Troost die daarachter met een bejaarde achterblijver zat te zwoegen, kop over kop richting uitsmijter.

Jan van Capel had rond die tijd Hanneke de Klerck onder zijn hoede genomen.

Maar allemaal zijn ze over de finish gekomen, terug bij John Volkers.

Wat voeren oud-collega's van de Volkskrant toch uit sinds ze achter de geraniums zijn gekropen? Niks? Of wroeten ze in hun volkstuin? In de politiek gegaan? In deze rubriek doen we een poging daar achter te komen. Deze keer Jan Luijten en zijn fascinatie voor de negende november.

'Had de geschiedenis in Duitsland een andere wending kunnen nemen?'

Jan Luijten is bezig een boek te schrijven met als leidraad de datum 9 november die in de geschiedenis van Duitsland een belangrijke rol blijkt te spelen. Hij zingt ook.

Hoe ben je erop gekomen?

'In de Duitse geschiedenis van de laatste 150 jaar duikt de datum 9 november regelmatig op als een dag waarop ingrijpende gebeurtenissen plaatsvonden. Ik wil ze hier niet allemaal opsommen. In wezen gaat het om de veel gestelde vraag: hoe was het mogelijk dat een groot deel van het Duitse volk achter Hitler aan ging lopen en zijn misdadige politiek ging ondersteunen en ook uitvoeren.

'Was Hitler - andere vraag - het gevolg van een specifieke historische ontwikkeling in Duitsland en dus een onontkoombaar kwaad? Of waren er momenten dat de Duitse geschiedenis een andere wending had kunnen nemen?'

'Aan de hand van gebeurtenissen op 9 november kun je aantonen dat Hitler wel een catastrofe was, maar niet een die Duitsland als een soort natuurramp heeft getroffen. Er vallen lijnen te ontdekken in de Duitse geschiedenis die leiden naar Hitler. Daarbij moet gedacht worden aan het Duitse nationalisme en imperialisme dat in de Eerste Wereldoorlog een treurig hoogtepunt bereikte. Na 1918 verdween dat op expansie gerichte nationalisme geenszins. Het idee van een Groot-Duitsland, op zijn minst binnen de grenzen van voor 1918, leefde sterk. Dat gold ook voor het idee, beter gezegd

voor de mythe van een *Deutsches Reich* dat Europa domineerde.

'Een andere lijn is die van het antisemitisme dat aan het eind van de negentiende eeuw niet meer religieus, maar racistisch werd gedefinieerd en reeds in de Republiek van Weimar, dus vóór 1933, gewelddadige vormen aannam. De bodem was voorbereid.

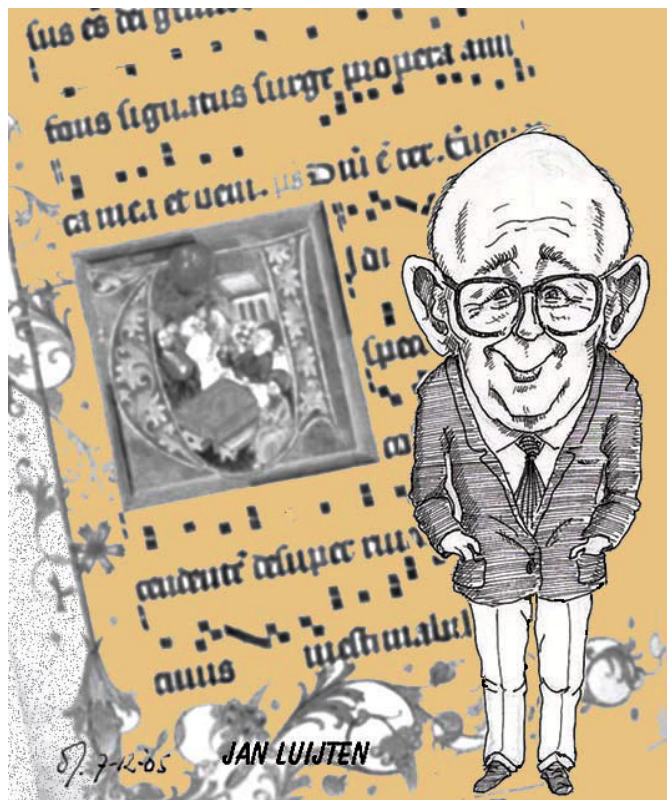
'Toch zijn er ook steeds weer momenten geweest, waarop de geschiedenis een andere wending had kunnen nemen. Op 9 november 1848 vormde de standrechtelijke executie van de Duitse afgevaardigde Robert Blum in Wenen het begin van het einde van de revolutie van 1848, waarbij het ging om vrijheid en eenheid. Als toen al een Duitse natiestaat was ontstaan met een liberale grondwet en democratische vrijheden, was de geschiedenis waarschijnlijk anders verlopen.

'En wat zou er gebeurd zijn als de revolutie van 9 november 1918 en de daaruit voortvloeiende eerste democratische republiek wel een succes was geworden.

'Een ander moment was 9 november 1923, toen Hitler bijna werd doodgeschoten bij het neerslaan van zijn putsch in München.'

Die datum van 9 november is natuurlijk toeval maar wat zie jij voor verband?

'Continuïteit en discontinuïteit in de Duitse geschiedenis, daar gaat het eigenlijk om. Of lezers dat interesseert, weet ik eigenlijk niet. Maar mij houdt het bezig.

'Het schrijven van het boek is een heel werk, dat maar heel langzaam vordert. Maar ik heb geen haast.'

Doe je particulier nog andere dingen?

'Naast Duitse literatuur heb ik nog een tweede passie en dat is zingen. Ik ben lid van het Amersfoortse koor *Cantiamo*, een kamerkoor dat voornamelijk muziek uit de tijd van de Barok en de Romantiek zingt. De afgelopen zes jaar zat ik ook in het bestuur van dit koor, maar met dat bestuurswerk ben ik onlangs gestopt. Het werd te veel.

Weet je intussen hoe je als bariton hoog moet zingen?

'Het klinkt hoogst aanmatigend, maar intussen weet ik daar wel iets van af. Een van de eerste besluiten die ik nam na het met de vut gaan in 2002, was het nemen van zangles. Toevallig had ik in die tijd een heel aardige zangleraar in Amsterdam leren kennen en bij hem heb ik ruim vijf jaar lang zanglessen gevolgd. Dat was erg inspirerend.

'Hoog zingen heb ik bij hem niet geleerd. Wat ik wel heb geleerd, is dat het vooral aankomt op de juiste houding en ademhaling: nooit je borstkas laten inzakken, uitademen door je buikspieren aan te trekken, het middenrif afgevlakt houden en voor in je mond duidelijk articuleren en daarbij je mondopening klein houden, maar tegelijk je stem altijd in verbinding houden met je borstkas. Als je al die dingen goed doet - geloof het of niet - komt de rest van zelf, ook die hoge tonen. Maar je moet dat wel een beetje oefenen.'